

Räpina Aianduskoolist teaduseteedele

Ants Bender

Läbi eksisteerimisaastate on Räpina Aianduskoolist saanud hariduse tuhandeid lõpetajaid. On täiesti loomulik ja mõistetav, et igast aiandusega tegelevast ettevõttest võib leida selle kooli vilistlasi. Võime isegi öelda, et kogu meie aianduse nägu ja tegu kannab Räpina näojooni. Kuid Räpina Aianduskoolis on õppinud ka inimesi, kes hiljem on vabariigis tuntuks saanud muudel erialadel. Vilistlane, rahvakirjanik Heino Kiik meenub lugejale kindlasti esimesena. Aga Räpinas on haridust saanud ka hilisemad riigimehed Harri Õunapuu, Ago Soasepp, Kalle Talviste, kuulsad sportlased – vabariigi meistrivõistluste medaliomanikud Ülo Zirnask, Tiiu Ristisaar, Eeva Hansumäe (kergejõustik), Elle Lapp, Eve Vaheri (korvpall), Kalev Parksepp (kabe) ja tuntud ning tunnustatud endised majandijuhid Heino Reissaar, Leho Trolla, Tõnu Reissaar, Henn Kurepalu, Ants Aavik, Rein Kaidla, Kalju Kruus, Georg Mahla jpt. Ka Räpina Aianduskooli koos juurdekuulunud majandiga on edukalt juhtinud endised vilistlased Kalju-Eerik Haljasmägi, Heino Peedel, Mati Kirotar ja Valdur Madisson. Eelpooltoodud nimeridu võib kindlasti veelgi pikendada – siin kirjutandu on vaid valik neist vilistlastest, kellega samal ajal Räpinas õpitud või kellega hiljem elu kokku viinud. Kõik need vilistlasgrupid vajaksid (lisaks aianduse inimestele) eraldi uurimusi ja ajaloo tarbeks jäädvustamist. Käesolev kirjatöö on arglik katse käsitleda seda väikest osa vilistlaskonnast, kes hilisemas elus on jätkanud õpinguid kuni teaduste kandidaadi või doktorikraadini ja saavutanud tuntuse teadlastena. Selliseid vilistlasi on õnnestunud välja selgitada 26.

Enne Teist Maailmasõda Räpinas õppinutest on teada vaid üks vilistlane, kes on hiljem teadlasena töötanud. See on Linda Sibul

ühispõllumajandusgümnaasiumi 1928. aasta lennust. Ta õppis seejärel Tartu Ülikoolis matemaatika-loodusteaduskonnas (lõpetas 1934, cl), täiendas end 1937 Helsingi Ülikoolis ja kaitses 1938 magistrikraadi, mis 1945 atesteeriti bioloogiakandidaadi kraadiks. Linda Sibul (hiljem Ritsland, siis Rannak) töötas Kalamajanduse ja Okeanograafia Teadusliku Uurimise Instituudis osakonnajuhatajana. Kaitses Tartu Riiklikus Ülikoolis 1970. a doktoritöö räime bioloogia ja -varude dünaamika kohta. On avaldanud raamatud Lõhe ja meriforell (1983 koos kaasautoritega, ja Rääim 1988).

Reastades vilistlased - hilisemad teadlased Räpina Aianduskooli sõjaaegse ja -järgse lõpetamisaasta järgi (tabel 1), selgub, et ajavahemikus 1943-1968 on (peaaegu) igast lennust üks (mõnest koguni kaks) jõudnud teaduskraadini. Seda tuleb lugeda väga tõsiseks kordaminekuks, mille eest kool ja siinsed tublid õpetajad väärivad erilist kiitust. Huvitavad oleksid siin võrdlusandmed teiste sel ajal tegutsenud tehnikumide - Olustvere, Jäneda, Kuremaa ja Antsla - agronoomialendudest sirgunud teadlasnimekirjadega. Kas leiaks siit Räpinale vastast? Et hilisematest Räpina Aianduskooli lendudest on teadlasi vähem välja kasvanud, ei ole kooli vaid riigi teaduspoliitika süü. Ebastabiilne ja vähene rahastamine on viinud põllumajandusteaduse taasiseseisvunud Eesti Vabariigis mainelangusele ega ahvatle enam noori.

Küsitlusega selgitati, kust tulid tulevased teadlased Räpinasse õppima. Vastustest selgus, et domineerivalt Lõuna-Eestist: Põlva-, Võru-, Valga-, Jõgeva-(endine Tartumaa) ja Tartumaalt. Erandiks (mis teatavasti kinnitab reeglit) on selles valimis põllumajanduskandidaat Aide Tsahkna (Saaremaalt), bioloogiakandidaat Risto Tanner (Tallinnast) ja filosoofiadoktor Marge Starast (Järvamaalt). Lõuna-Eestist pärit noor võis valida Räpina Aianduskooli seetõttu, et see asus kodule lähemal, kuid see ei saa kuidagi olla põhjuseks teadlaseks kujunemisel. Teadlaseks kujunemist saab seletada

Räpinas töötanud õpetajate asjatundlikkusega aga ka õppurite enda suurema õpihuvi, töökuse ja tahtekindlusega, mida näib Lõuna-Eestist pärit noortel rohkem olevat. Kuus tulevast teadlast on juba Räpinas õppeedukuselt silma paistnud ja pälvinud lõpetamisel diplomi kiitusega, kolmel neist on samasugust indu ja eksamiõnne jätkunud ka kõrgkoolis (Leonhard Kevvai, Arvi Sepp, Heino Lõiveke).

Enamiku tulevaste teadlaste haridustee on Räpina järel saanud jätku Eesti Põllumajanduse Akadeemia (EPA) agronoomiateaduskonnas või sama õppeasutuse kaugõppeteaduskonnas agronoomia erialal. Meie valimis on siinkohal kolm erandit: põllumajanduskandidaat Evald Raudväli on saanud kõrghariduse juba enne EPA loomist Tartu Riiklikus Ülikoolis (TRÜ); bioloogiakandidaat Hugo Remmelg jätkas õpinguid Moskvas Timirjazevi nim. Põllumajandusakadeemias ja bioloogiakandidaat Risto Tanner on lõpetanud TRÜ bioloogia-geograafiateaduskonna. Viimane on kõrgemas õppeasutuses omandatud eriala järgi ainus mitte agronoom valimis – ta on lõpetanud bioloogi-loomabiokeemiku diplomiga.

Tulevaste teadlaste elusaatust ja hilisemat erialavalikut mõjutas kindlasti asjaolu, et pikka aega ei olnud Eestis võimalik aianduse erialal kõrgharidust omandada. Sellele erialale võeti TRÜ-s vastu vaid kolmel aastal (1948-1950) ja EPA-s ühel (1951). Eriala taasavati EPMÜ-s alles 1990. aastal. Meie valimist on aiandusagronoomi kõrgharidus vaid kolmel: põllumajanduskandidaat Leopold Meensalul (lõpetas EPA 1954), bioloogiakandidaat Hugo Remmelgal (lõpetas Moskvas 1959) ja filosoofia-doktor Angela Ploomil (lõpetas Eesti Põllumajandusülikooli pärast eriala taasavamist 1995).

Üldjuhul on teaduskraadi õpe toimunud aspirantuuri vormis. Vaid põllumajanduskandidaadid Johannes Parksepp, Juta Zaletajev, Eerik Müts, Aide Tshakna ja Aleksander Heintalu on suutnud

nõutavad komplekseksamid sooritada, vajalikud katsed läbi viia ja väitekirja vormistada põhitöö kõrvalt. Neist väärivad veel omakorda esiletõstmist Eerik Müts, kes tegi seda kõike pingelise sovhoosi-direktori töö kõrvalt ja Aleksander Heintalu, kes uurimisobjektiks valitud eriliste taimeliikide tõttu ei leidnud kusagilt õieti juhendaja tugegi. 16 kunagist Räpina vilistlast on kaitsnud põllumajandus-teaduste kandidaadi kraadi, peale riigikorra ja teaduskraadide muutust vaheetapina ka

Tabel 1. Räpina Aianduskooli vilistlaste, hilisemate teadurite, haridustee kulg

Perekonna- ja eesn.	Sünd.	Räpina lõpet.	Kõrgk. lõpet.	Kõrgkool ja teaduskond	Aspirantuur, doktorantuur	Väitek. kaitsm.	Omistatud teaduskraad
Raudväli, Evald	1926	1943	1948	TRÜ PM	1948-1952	1953	pm. kandidaat
Parksepp, Johannes	1925	1945	1961	EPA K		1968	pm. kandidaat
Hiis, Valter	1926	1946	1963	EPA K	1964-1967	1969	pm. kandidaat
Zaletajev, Juta	1925	1947	1957	EPA K		1978	pm. kandidaat
Meensalu, Leopold	1930	1949 <i>cl</i>	1954	EPA AG a	1962-1965	1967	pm. kandidaat
Müts, Eerik	1935	1952	1957	EPA AG		1980	pm. kandidaat
Lepist, August	1933	1953	1963	EPA K	1966-1969	1969	pm. kandidaat
Rommelg, Hugo	1935	1954	1959	Tim.nim.PA	1961-1964	1967	biol. kandidaat
Kevvai, Leonhard	1933	1954 <i>cl</i>	1959 <i>cl</i>	EPA AG			
Sepp, Arvi	1938	1957 <i>cl</i>	1962 <i>cl</i>	EPA AG	1968-1971	1973	pm. kandidaat
Tartlan, Luule	1938	1957	1962	EPA AG	1968-1970		
Univer, Toivo	1940	1958	1968	EPA K	1970-1973	1981	pm. kandidaat
Kõlli, Raimo	1940	1958	1963	EPA AG	1967-1970	1971	pm. kandidaat
					1984-1986	1989	biol. doktor
Tanner, Risto	1941	1959	1968	TRÜ BG	1968-1971	1975	biol. kandidaat
Lõiveke, Heino	1942	1960 <i>cl</i>	1965 <i>cl</i>	EPA AG	1968-1970	1972	pm. kandidaat
Valgus, Taavet	1938	1962 <i>cl</i>	1968	EPA AG	1969-1972	1978	pm. kandidaat
Normet, Andi	1943	1962	1968	EPA AG	1971-1974	1976	pm. kandidaat
Bender, Ants	1945	1964 <i>cl</i>	1971	EPA K	1973-1976	1980	pm. kandidaat
					1996-1999	2000	pm. doktor
Raudseping, Maia	1942	1965	1971	EPA K	1974-1977	1994	filosoofidoktor
Tsahkna, Aide	1947	1967	1973	EPA AG		1988	pm. kandidaat
Heintalu, Aleksander	1941	1968	1980	EPA K		1987	pm. kandidaat
Vabrit, Sirje	1954	1975	1984	EPA AG	1991-1993	1993	pm. magister
					1999-2002	2002	pm. doktor
Starast, Marge	1967	1988	1988	EPMÜ AG	1997-1998	1998	pm. magister

Tabel 1. Räpina Aianduskooli vilistlaste, hilisemate teadurite, haridustee kulg

Perekonna- ja eesn.	Sünd.	Räpina lõpet.	Kõrgk. lõpet.	Kõrgkool ja teaduskond	Aspirantuur, doktorantuur	Väitek. kaitsm.	Omistatud teaduskraad
Ploomi, Angela	1973	1992	1995	EPMÜ AG a	1999-2002 1995-1998 1999-2004	2008 1998 2004	filosoofiadoktor loodust.magister filosoofiadoktor
Jõgar, Katrin	1969	1991	1997	EPMÜ AG	2000-2002 2002-2006	2002 2006	loodust. magister filosoofiadoktor

PM - põllumajandusteaduskond, AG - agronoomiateaduskond, AG a - agronoomiateaduskond, aianduse eriala, K - kaugõppeteaduskond

kaks põllumajandusmagistri teaduskraadi ja kaks loodusteaduste magistri kraadi. Eranditeks selles reas on Hugo Remmelg, kes kaitses bioloogiakandidaadi kraadi geneetika erialal ja Risto Tanner, kes õppis aspirantuuris TRÜ arstiteaduskonnas ning kaitses samuti bioloogiakandidaadikraadi.

Kolm vilistlast on õppinud doktorantuuris ja kaitsnud nn elutöö põhjal doktorikraadi: Raimo Kõlli kaitses seejuures Novosibirskis bioloogiadoktori ja Ants Bender ning Sirje Vabrit Tartus põllumajandusdoktori kraadi. Teaduskraadide süsteemi ümberkorralduste järel on filosoofiadoktori kraadi kaitsnud neli kunagist Räpina Aianduskooli vilistlast: Maia Raudseping on filosoofiadoktor taimekasvatuse erialal, Angela Ploomi ja Katrin Jõgar entomoloogia erialal ning Marge Starast botaanika erialal (kaitses Tartu Ülikooli doktorinõukogus 2008. a detsembris).

Nõukogude Liidu perioodil oli praktiliselt võimatu pääseda ennast täiendama välismaale. Räpina vilistlasteadlastest on see ometi korda läinud Evald Raudväljal (Saksa DV 1957) ja Leopold Meensalul (Bulgaaria RV 1966/67). Hiljem on välismaal lühemaid perioode stažeerinud Ants Bender (Rootsis 1990, 1994, USA-s 1992), Aide Tsahkna (Soomes 1991), Raimo Kõlli (USA-s 1993, Itaalias 1996, Ungaris 1996), Sirje Vabrit (Saksamaal 1992, 1995, Taanis 1995); Marge Starast (Norras 1996, Taanis 1999, Kanadas

2000, Ungaris 2003, Valgevenes 2005, Venemaal 2007) ja Angela Ploomi (Prantsusmaal 2004). Teadaolevalt on ainsana teisi välismaal õpetamas käinud professor bioloogiadoktor Raimo Kõlli, kes töötas aastatel 1980-82 Aafrikas Ginea Rahvavabariigis prantsuskeelses Kankaani Põllumajanduse Instituudis külalisõppejõuna.

Võttes arvesse seniseid teadustöö suundi on Räpina vilistlastest kujunenud 3 puuviljandusteadlast: põllumajanduskandidaadid Toivo Univer (seemneviljalised viljapuud) ja Johannes Parksepp (marjakultuurid) ning filosoofiadoktor Marge Starast (marjakultuurid). Kaks vilistlast on spetsialiseerunud köögiviljandusteadlasteks: põllumajanduskandidaat Leopold Meensalu (katmikala ja avamaaköögiviljandus) ning filosoofiadoktor Maia Raudseping (köögiviljade sordiaretus). Kahe valimisse kuuluva teadlase senine elutöö seondub iluaiandusega: põllumajanduskandidaat Juta Zaletajev ja põllumajandusdoktor Sirje Vabrit.

Valimis on rida teadlasi, kellele teaduskraad on omistatud küll teisel erialal, kuid selle tagant kumab selgelt läbi õppimine Räpinas. Nii on fütopatoloogid August Lepist, Heino Lõiveke ja Andi Normet valinud kandidaativäitekirja teemaks vastavalt viljapuude, katmikala köögiviljade ja mugulsibul- ning sibullillede haigused. Bioloogiakandidaat Hugo Remmelg käsitles oma väitekirjas tomati ja astri geneetikat. Rohumaaviljeluse erialal kandidaadikraadi kaitsnud Ants Bender kirjutas väitekirja muruvaiba tootmise agrotehnikast. Entomoloogiale spetsialiseerunud filosoofiadoktorid Katrin Jõgar ja Angela Ploomi on seostanud oma magistriväitekirja teemad esimene maasikaistanduse putukkoosluse ja teine suursapsaliblika tõrjega.

Räpina Aianduskooli vilistlasi on jätkunud ka teistele, aiandusega vaid kaudselt seotud teaduserialadele. Tugevaim on panus mullateaduse ja agrokeemia suunal, mida esindavad

bioloogiadoktor, Eesti Põllumajandusülikooli mullateaduse kauaaegne professor Raimo Kõlli, teeneline teadlane, riikliku teaduspreemia laureaat põllumajanduskandidaat Evald Raudväli, riiklike autasudega pärjatud, riikliku teaduspreemia laureaat, teeneline agronoom Leonhard Kevvai ning põllumajanduskandidaat Valter Hiis (omab panust ka köögiviljandusteaduses). Kolm vilistlast-teadlast on spetsialiseerunud kartulikasvatusele. Neist Luule Tartlan ja põllumajanduskandidaat Arvi Sepp kartuli agrotehnikale, põllumajanduskandidaat Aide Tsahkna sordiaretusele. Põllumajanduskandidaat Taavet Valgus on vabariigis tuntud kui põllukultuuride külvikordade ja väetamise uurija. Põllumajanduskandidaat Eerik Mütsi uurimissuund on olnud rohumateadus.

Uurimisvaldkonna erilisusega torkab valimis silma põllumajanduskandidaat Aleksander Heintalu, kes tegeleb ravimtaimede ja ravimsöödakultuuride agrotehnika ja kasutamise. Kuna valitud taimeliikidel on radiatsioonist tekitatud terviseprobleemidele leevendav toime, salastati endises Nõukogude Liidus tema teadusloome. Aleksander Heintalu on praegu tuntud kogu vabariigis haiguste tervendajana ja viimasel aastakümnel ka kui kirjanik, kes avaldanud trükis hulga raamatuid s.h eepose.

Kõige enam on Räpina Aianduskoolis õpitud erialast eemaldunud bioloogiadoktor Linda Rannak (Sibul) ja bioloogiakandidaat Risto Tanner. Esimene neist töötas Eesti Mereihüloogia Laboratooriumi juhatajana, teisena mainitu vanemteadurina Läänemere Kalamajanduse Teadusliku Uurimise Instituudis, nüüd Keemilise ja Bioloogilise Füüsika Instituudis.

Räpina Aianduskooli vilistlased, hilisemad teadurid on tubli tööga silma paistnud ja pälvinud tunnustamist. Siinkäsitletavast valimist on ühele teadlasele omistatud teenelise teadlase aunimetus (Evald Raudväli), ühele teenelise kaluri aunimetus (Linda Rannak,

end. Sibul), ühele teenelise agronoomi aunimetus (Leonhard Kevvai), neli on pälvinud riikliku teaduspreemia (Evald Raudväli, Leonhard Kevvai, Johannes Parksepp, Leopold Meensalu). Kaks teadlast on valitud Eesti Põllumajandusülikooli professoriks: bioloogiadoktor Raimo Kõlli (1989-2005) ja põllumajanduskandidaat Toivo Univer (1989-1992). Teadusliku Uurimisinstituudi direktoriks on valitud põllumajanduskandidaat Heino Lõiveke (Eesti Maaviljeluse Instituut, 2000-2001) ja põllumajanduskandidaat Toivo Univer (EPMÜ Polli Aianduse Instituut, 1998-2003). Eesti Vabariigi taasiseseisvumise järel on vabariigi president annetanud Luule Tartlanele Valgetähe V klassi teenetemärgi (2007) ja filosoofiadoktor Maia Raudsepingule Valgetähe medali (2007).

Tunnustus vilistlastele on tunnustuseks ka Räpina Aianduskoolile.

Praeguseks on kandidaadikraadi kaitsnud teadlased jõudnud kõik pensioniikka, Linda Rannak, Evald Raudväli, Johannes Parksepp ja August Lepist on meie seast lõplikult lahkunud. Peale on aga kasvamas uus, praegu magistrikraadi omav põlvkond, kellede seas samuti on arvukalt Räpina Aianduskooli kasvandikke.